

Naznanilo

p. n članom deželnega učiteljskega društva
za Goriško in Gradiščansko.

Deželno učiteljsko društvo si je izprosil 1. 1903 od zdravstvene komisije morskoga kapejščaka v Gradu ugodnosti, da plačajo udje, ki se izkažejo s pristopnico k temu društvu, samo polovico zdravstvene takse.

Predsedništvo dež. učit. društva v Ajdovščini,
dne 2. julija 1903. Predsednik: Fr. Bajt.

Pravkar je izšla
druga in pomnožena izdaja knjige
Učne slike iz nazornega nauka
za I. in II. razred.
Priredil Anton Maier.

Cena 2 K 50 h, po pošti 2 K 70 h.

Dobiva se v založništvu

L. Schwentnerja v Ljubljani
Prešernove ulice šte. 3.

Naš denarni zavod.

Geslo: Kar plodonosno naložim,
v pomoč le sebi podarim.

Hranilnica in posojilnica Učiteljskega konvikta v Ljubljani,
registrovana zadruga z omejenim jamstvom

Vplačuje in izplačuje se vsak četrtek od 11.—12 ure dopoldne in vsako soboto od 5.—7. ure zvečer ali pa vsak dan potem poštne nakaznice ali e. kr. poštne hranilnice (čekovni račun št. 836.312). Za drugače storjena vplačila zadruga ni odgovorna.

Sprejem hranilnih vlog po 4.32%, oddaja posojila na osebni kredit po določenih rokih vračevanja (glej spodaj) proti zadostni varnosti. Za tako velja: vsaj eden dober porok in plačnik, zastava premičnih, zemljišč in vknjiženih terjatev, predznanba na plačo ali penzijo.

Prošnje za posojila brezplačno proti vpošiljavi 20 h v poštah znamkah za frankaturo. Tudi prošnjam za posojila naj se priloži poštna znamka za 20 h za dopošiljatev rešitve.

Vsakih 100 K posojila (dva pasivna deleža) se vrača po načinu:

A	B	C	D	E	F	G	H
v 12 mesečnih rokih, in sicer 11 rokov à 9 K — h, 12. rok 4 K 73 h	18 " " " " " 6 " — " 18. " 3 " 56 "	24 " " " " " 23 " " 4 " 50 " 24. " 4 " — "	38 " " " " " 37 " " 3 " — " 38. " — " 66 "	46 " " " " " 45 " " 2 " 50 " 46. " 1 " 81 "	60 " " " " " 59 " " 2 " — " 60. " — " 70 "	70 " " " " " 69 " " 1 " 75 " 70. " 1 " 42 "	85 " " " " " 84 " " 1 " 50 " 85. " 1 " 26 "

Zadružni lokal je v Ljubljani, Komenskega ulice št. 17.

Ne zabite
„Učiteljskega
konvikta!“

Živčne bolezni in nervoznost.

Ker trpi na teh boleznih tudi učiteljstvo, približujemo te vrstice, ki smo jih posneli po „Knajpovcu“.

Težka naloga je povedati kaj porabnega o živčnih boleznih v malih besedah. Zadoljiti se moramo, ako se nam posreči razjasniti nekaj nespo- razumljenj, ki ločijo ravno na tem polju mnenje lajkov od vede strokov- njakov. Ko se misli na živčne bolezni, se loči navadno premalo ostro dve vrsti bolezni, ki sta pač v svojih pogojih in v svojem razvoju popolnoma različni in kateri zahtevata tudi različno zdravljenje. Samo prve, tako zvane „organične“ živčne bolezni, zaslužijo pravzaprav svoje ime; druge v vrsto nervoznosti spadajoče bolezni, pripadajo drugemu odstavku.

Organične živčne bolezni se lahko razume, ko se je doobra spoznalo sestav živčevja in njegovih delov (živcev, hrbtne mozga, možganov). Nji- hova znamenja so otrplost, mišični krči, mišična sušica in bolečine, toda iz teh simptomov sestavljene bolezni so vendar jako različne. Bolezen zavisi pred vsem od napadenega dela živčevja; v drugi vrsti treba upoštevati tudi posebno naravo vzroka te bolezni. Število vzrokov, ki povzročajo organične živčne bolezni, je zopet jako veliko: poškodbe motenje krvnega krogotoka, okužujoče krali, splošne bolezni organizma itd. Samo strokovnjaško izobražen zdravnik lahko spozna različne živčne bolezni in jih lahko razločuje. Zdrav- niška terapija žalibog še ni dosegla pri mnogih teh boleznih visoke stopnje, pa tudi v ubranitev se ne da mnogo svetovati. Odkar je pa znano, da sta dve najhujši živčni bolezni, jetika hrbtne mozga in pogresivna blazniška hromota (omehčanje možganov) posledici sifilitične infekcije, se ne more nikdar svetovati dovolj previdnosti v spolnem obvešanju. Sifilitike ni bilo vedno pri nas, prenesli so jo l. 1493. na vračajočih se ladjah Kolumba.

Vrste nevarnosti ali neuroze so neenako pogostejše kot organične bo- lezni; one so prave ljudske bolezni, na katerih trpe posebno srednji sloji človeške družbe in gospe najvišjih krogov, mnogo manj delavci obojega spola. Ker so te bolezni jako razširjene, se že lahko zahteva da zna vsakdo nekaj o njihovi naravi; mnogim nepravilnostim napram ubogim bolnikom se bi s tem izognilo. Pritožbe bolnikov so navadno — kakor se izražamo — „sub- jektivne“ narave, t. j. zdravniška preiskava jim ne more pritrjevati po izidu; o takih bolnikih se potem navadno meni, da pretvezujejo bolezen kot da bi si delali bolne. Zraven teh pritožb igrajo še bojazen, strah in različne ne- zmožnosti do kakoga važnega dela veliko ulogo.

Čudno je, da bolniki sami o svojem stanju tako poredkoma pravilno sodijo, da se boje navadno na podlagi svojih težav organičnih bolezni, ka- terih nimajo. Večkrat prihajajo k zdravniku in zahtevajo, ker ne poznajo iz- raza „močni in šibki živeci“, naj jim zdravnik ukrepi živce. To je seveda ne- spametno, zakaj anatomske znanosti živeci niso v veliki zvezi s splošnim stanjem nervoznosti. Važna motenja pri nervoznih ljudeh izvirajo pravzaprav iz du- ševnega življenja. Navadno se očita takim osebam, da si svojo bolezen le domišljujejo. To je resnica, v kolikor se ponavlja sodelovanje duševnega živ- ljenja pri bolezni, toda vsekakor ne sme biti to očitanje, zakaj motenja v duševnem življenju ali v zvezi med telesom in dušo so enako resne bolezni kot so takezovane organične.

Mnogo je nervoznih oseb, katerih bolezen temelji na neugodni duševni konstituciji, ki ne more odgovarjati zahtevam njihovega življenja. Tem ni druge pomoči kot ta, da se jih iztrže iz njihovih življenjskih razmer in da se jih spravi v primerne zavode. Pri drugih pa lahko mnogo pomaga vpliv zdravnika, in šolaki zdravnik kakor tudi higijenič lahko uspešno delujeta proti razvoju nervoznosti.

O rastoči nervoznosti našega časa se je menilo, da je neizogibna po- sledica naših kulturnih napredkov; jako dvomljiva je pa neposrednost in neizogibnost te posledice. Mnenja, da izvira nervoznost iz malokrvnosti ali iz bolezni posameznih organov, se je že pokopalo. Tudi prenaporno delovanje kot vzrok nervoznosti se jako precenjuje. Skrbna raziskovanja kažejo, da si pridobe tudi normalno konstituirani ljudje nervoznost potem hudih pregrešk proti higijeni spolnega življenja. Pri veliki važnosti seksualnega momenta za telo in dušo je razumljivo, da zmanjša nepravdo gospodarstvo na tem polju duševne zmožnosti v taki meri, da povzročajo duševna razvnanja ali pa drugi vplivi nervoznost. Mnogi ljudje niti ne slutijo, da obstojijo tudi zahteve sek- suele higijene in da se narava bridko maščuje, ako se živi spolno po svoji volji ali po predpisih nerazumnega družabnega reda. Ko se temeljito uredi vsa ta vprašanja, se bo dalo gotovo konstatirati, da je mogoča napredujoča kultura brez napredujoče nervoznosti.

Važnost cepljenja koz.

Ako bi bilo treba dokaza, da spremljajo zdravstvene ukrepe proti na- lezljivim boleznim dobri, seveda ne vedno priznani uspehi, bi moralo že zmanjšano število smrtnih slučajev zaradi osepnic (koz), ki se je pojavilo tekom let, dokazati prej omenjeno trditev v popolnem obsegu. Kakor poroča „Avstrij. sanitet.“, je umrlo v petletnih obdobjih zadnjih dvajset let zaradi osepnic:

1. 1881 do 1885	15.443
" 1886 " 1890	10.163
" 1891 " 1895	4.284
" 1896 " 1900	1.427
1. 1901	96
" 1902	44
" 1903	21

Mnoge avstrijske dežele so že nekaj let sem popolnoma prosto osepnic; v drugih se omejujejo pojavljajoča se obolenja na posamezne, od drugod do- nešene slučaje, katerih se ne bo mogoče nikdar odkrižati, dokler bo dovoljen vstop osebam, ki prihajajo iz takih krajev, kjer razsajajo osepnice. Celo v

Galiciji, kjer so se vzdržavale krčevito osepniške epidemije, se je dosegel popoln uspeh in smrtni slučajji so se omejili l. 1903. na 10 izmed vseh 21 slučajev v Avstriji. Te uspehe je treba tem višje ceniti, ker pri nas ne podpira zakonito prisilno cepljenje koz truda zdravstvenih organov, ki morajo le na to gledati, da omejijo razširjanje epidemij potom splošnih priprav in da dovedejo le z osebnim vplivom na prebivalstvo, ki mu groze osepnice, do uporabe najuspešnejšega ubranila pred osepniško nalezljivostjo, t. j. do cepljenja koz.

V zadnjih letih se je večkrat zaneslo to bolezen v naše kraje, ker so razsajale osepnice v sosednih državah, pred vsem v Italiji, na Balkanu, v Rusiji; iz teh krajev so prihajali k nam delavci, izseljenci itd., toda ker se jih je pri nas koj spoznalo, da so bolni na osepnicah, se jih je koj izoliralo. S strogo izvršeno centralizacijo brzojava, ker se mora namreč vsak nov slučaj osepnic brzojavno naznaniti notranjemu ministerstvu, ki uredi potrebne priprave po okoliščinah ne samo tam, kjer se dogodi slučaj, ampak tudi v deželah, skozi katere je dotični bolnik potoval, se je vedno posrečilo omejiti bolezen in ovrniti njeno razširjenje.

Da je cepljenje koz najboljša in edino sredstvo proti osepnicam, dokazujejo med drugimi sledeča dejstva:

V vojni l. 1870—71 je izgubila francoska armada 23.400 mož zaradi osepnic, vračajoča se nemška vojska pa le 450 mož, dasi je razsajala tačas na Francoskem velika epidemija. Tudi med francoskimi jetniki, ki so ostali na Nemškem, so razsajale osepnice, katere so pa izginile koj, ko se jim je cepilo koze.

Istotako mogočen dokaz za korist cepljenja koz nam dajata Bosna in Hercegovina. Ko je Avstrija vojaško zasedla te dežele, so grozno razsajale v njih osepnice. Med kristjanskim prebivalstvom je bilo cepljenje koz že od nekdaj v navadi. Šlo je sedaj samo še za to, premagati predsodke mohamedanskega prebivalstva, kar se je tudi posrečilo po ugodnih uspehih prvega cepljenja koz. Še leta 1889 je obolelo v omenjenih deželah 13.000 oseb, cela stotina vsega prebivalstva. Leta 1902. se je smatralo osepnice izgublajočim se boleznim, ker ni bil niti en slučaj prijavljen oblastim. Od leta 1883. do 1898. so cepili koze 772.000 ljudem, torej skoraj vsi mlajši generaciji. Le še poedine slučaje se zanese od takrat iz sosednih okrajev, toda ti slučaji ostanejo posamezni in ne povzročajo nadaljnega razširjenja te bolezni.

Iz navedenega lahko posamezno vsak objektivno misleči človek, da je sistematično cepljenje koz absolutno potrebno ubranilo prebivalstva za to bolezen.

Po „Knajpocu“.

Poslano.*)

Od mnogo strani sem prejel vprašanja, zakaj sem tako grozovito discipliniran. Neki tovariš je celo vzkliknil: „Za Boga, ali si morebiti koga ubil?“

Ker nisem v položaju, da bi vsakemu posebe odgovarjal, priobčujem v splošno pojasnilo sledeče vrstice.

Dne 11. januarja 1905. l. sem prejel od c. kr. deželnega šolskega sveta v Ljubljani pisanje, ki se mi v njem očitajo sledeči prekrški (navajam izvirno):

1. dass Sie im Schuljahre 1904/05 mit der Alltagschule erst am 19. September, mit der Wiederholungsschule erst am 6. Oktober begonnen haben; 2. dass Sie den Unterricht in der Wiederholungsschule verkürzen; 3. dass Sie am 3. November 1904 ohne einen Urlaub erwirkt zu haben, Ihren Dienort eigenmächtig verlassen haben, infolgedessen der Unterricht an der Wiederholungsschule ausgeblieben ist; 4. dass an der Ihrer Leitung unterstehenden Schule bis zum 10. November 1904 mit Ignorierung des genehmigten Stundenplanes in Folge Ihres Verschuldens kein Unterricht in den weiblichen Handarbeiten erteilt worden ist; 5. dass Sie es vorsätzlich unterlassen haben, alle nicht gerechtfertigten Absenzen der Wiederholungsschüler (?) anzuzeigen und 6. dass Sie endlich bis zum 10. November 1904 in der Wiederholungsschule und in der II Klasse nicht eine einzige Aufgabe aus dem Aufsätze und aus dem Rechnen haben schreiben lassen.“

Debelo sem pogledal, ko sem prečital te vrstice. Ali je to resnica, šala ali prevara? Ne, že mora biti resnica, zakaj m-lo vrstice nižje me zbode v oči sledeči stavek: „Der k. k. Landesschulrat findet gegen Sie . . . die Disziplinarstrafe der Entziehung der Funktion eines Oberlehrers unter gleichzeitiger strafweiser Versetzung auf einen anderen, später zu bestimmenden Dienstposten zu verhängen!“

„Bogme, to pa ni šala, niti ne prevara!“ sem si mislil, ko sem prebral podčrtani stavek. Prepričanemu o svoji nedolžnosti ter dobro slutedeemu, da je ta drakonična kazen le plod nizkotnega denuncianstva in škodoželjnosti, mi je srd burneje pognal kri po žilah in roka se mi je stisnila v trdo pest. Toda prišlo so mi na misel besede Goethejeve:

Im Auslegen seid frisch und munter!
Legt ihr's nicht aus, so legt was unter.

Pomiril sem se ter sklenil poslati rekurz na naučno ministrstvo. In sedel sem in napisal 14 strani obsežen rekurz, in sicer v nemškem jeziku, da bo izvestna gospoda bolje razumela.

Najbolje bi bilo, da bi zdaj kar prepisal dotični rekurz. A to bi bilo preobširno in rekurza ta hip tudi nimam pri rokah, zakaj izvirnika mi niso vrnili, a prepis je v rokah nekega poslanca. Zato bočem le kratko povedati, kako je pravzaprav z očitanimi prekrški!

Ad 1. Res je, otvoril sem vsakdanjo šolo tri dni kasneje. A kdo je bil tega kriv? Predsednik kraj. šolskega sveta, ki se na vse moje opo-

*) Uredništvo je odgovorno le toliko, kolikor zahteva tiskovni zakon.

mine nič ni zmenil za to, da bi o pravem času dal šolske sobe belit ter izvršiti potrebne poplave v šoli. To je c. kr. okraj. šolski svet kráki dobro vedel, saj sem mu sam poročal že prej. In res sem z razpisom z dne 9. septembra, šte. 1808, dobil to obvestilo: „Šolskemu vodstvu na Trebelnem. Ako se bode novo šolsko leto pričelo šele 19. t. m., a ne dne 16. t. m., se mora zamujeni pouk nadomestiti . . . V prihodnje naj se pa skrbi, da se bode snaženje vršilo pravočasno.“

Zamujene dni sem res nadomestil o počitnicah. — Ponavljalna šola pa se je pričela res 6. oktobra iz tehničnih vzrokov, kar smo sklenili ob navzočnosti predsednika krajnega šolskega sveta v lokalni učiteljski konferenci 19. septembra 1904. Vprašam torej, kdo je bolj zaslužil kazni, jaz ali predsednik kraj. šolskega sveta, ki je s svojo nemarnostjo povzročil, da se šola ni pravočasno odprla?

Ad 2. Pouk se ni krajšal brez posebnih vzrokov. — Le o žugajočem hudem vremenu smo časih izpustili otroke prej domov, saj ima največ učencev 4—10 km po vratolomnih stezah daleč v šole. Sploh je menda ni šole s težjimi razmerami kakor na Trebelnem. Lahko se računati na tej dvo-razrednici 500 šolodolžnih otrok, od katerih ima le kakih 50 manj nego 4 km daleč v šole! Neki prejšnji nadzornik mi je sam pisal: „Vruga, saj ste Vi gospodar v šoli! Če vidite, da je grdo vreme, da se bliža huda ura, da je tema, smete otroke izpustiti iz šole. Saj ste odgovorni za zdravje otrok!“ . . . Zakaj se šola ne razširi, v tem so razni vzroki. Gosp. predsednik kraj. šolskega sveta mi je rekel: „Čim se šola razširi, odstopim!“ Qui capere vult, capitat!

Ad 3. Gdč. učiteljica si je bila za 3. november 1904 izprosila od mene dopust, ker je šla domov. A jaz sem bil tisti dan bolan in sem se zdravil doma, kar sem naznanil bil tudi kraj. šolskemu svetu. Mari nima nadužitelj pravice dajati dopusta do tri dni, in ali mora uboga učiteljska para poučevati tudi, če je bolan?!

Ad 4. Da se na naši šoli l. 1904. do 10. novembra niso učila ženska ročna dela? Res je! A pokažite mi postavo, ki bi zahtevala, da bi se morala skozi vse leto poučevati ženska ročna dela, posebno na taki šoli s toli težkimi terenskimi razmerami kakor je na Trebelnem! Berite v Heinzeju na strani 153. „O šolah za ženska ročna dela“, § 73. Kako naj pa deklice, ki imajo po 4—10 km daleč v šole, zahajajo k ženskim ročnim delom že ob 8. uri zjutraj zlasti pozimi! Ali naj z lučjo hodijo na pot? Jaz sem se sam obrnil v tem oziru do c. kr. okraj. šolskega nadzornika, proseč olajšave. In odgovoril mi je uradno: „Olajšave glede ročnih del, oziroma, koliko časa se poučujejo ženska ročna dela, sme deliti samo okrajni šolski svet v svoji seji, torej predložite primerno prošnjo ter jo utemeljite!“ Tako mi je pisal g. Stiasny 29. sept. 1904. Vložil sem prošnjo ter čakal odgovora, in, ko mi je došel dotični ukaz, se je takoj pričelo z ženskimi ročnimi deli. C. kr. okraj. šolski svet je namreč zahteval naj se poučujejo ženska ročna dela vse leto „vsaj o lepem vremenu“.

Ad 5. Kar se meni očita v tej točki, je docela neresnična! Res je le to, da gdč. učiteljica kot novinka v službovanju ni izkazala dotičnih zamud, a izkazal sem jih vendar jaz sam pozneje.

Ad 6. Res je, da do 10. nov. 1904 nisem dal pisati nobene šolske naloge. A kako naj jih dam pisati, ko otroci niso imeli zvezkov, ker vlada tukaj tolika revščina, da ljudje velikokrat še za sol nimajo?! Ali naj učitelj sam, „bei seinem Hungerlohne“, kupuje iz svojega žepa otrokom zvezke?! Ko je krajni šolski svet bil prisiljen, da je ubožnejšim otrokom kupil zvezke, potem so se takoj jela pisati naloge! Ta bi bila lepa, da bi se nedostatki, ki izvirajo iz ubožstva staršev, pisali na rovaš učitelja-trpina!!

Toliko torej v pjasnilo. Bil sem gotov, da zmagam, saj bi ne bilo prvokrat, kar sem zmagal proti sklepom c. kr. deželnega šolskega sveta v Ljubljani! In vrhutega je pomisliti, da, če bi se smatrala ta očitanja za prekršek, vendar so vse te stvari prave lapalije in gotovo je, da odmerjena mi kazen ni v nikakoli razmeri z svojimi — prestopki! . . . Toda peščica mojih „zarotnikov“ je napela vse moči, in rekurz je bil — odbit! . . . Najbrže so si mislili: „Kaj, če bi ta človek zmerom zmagoval?“

Bodi si že kakorkoli hoče, konstatujem, da je stvar obudila veliko senzacijo! Tukajšnji vdani mi farani pa so podali protest na deželni šolski svet. Seveda ni pomagalo.

In zdaj bi moral na stare dni, osivel in bolehen učitelj romati v skrajnje gorato gnezdo dežele kranjske, kjer ni nikake komunikacije in kjer bi bilo moje delovanje na pisateljskem in muzikalnem polju jako ovirano! Vse to bije v obraz vsaki humaniteti! A bodi si! Več kakor do smrti tirati me ne morejo! . . .

Edina tolaža v teh bridkostnih urah mi je spomin na velesposlovanega g. ravnatelja Ivana Lapajneto, kateremu se ne godi prime-roma veliko bolje od mene! Slabo plačilo sva žela oba, jaz in g. Lapajne, da sva se ravnala po besedah Gregorčičevih:

Dolžan ni samo, kar veleva mu stan,
kar more, to mož je storiti dolžan! —

A nadejem se, da se dobi neustrašen poslanec, ki osvetli na primernem kraju to nečuvno stvar in, ako bi se tak ne dobil, naj vsaj publicistika stori svojo dolžnost!

Midva z Lapajnetom pa se, opustivši vso nepotrebno ponižnost, z ozirom na svoje dozdanje delovanje, lahko tolaživa z izrekom:

Ferunt summos fulmina montes!

Na Trebelnem, 10. junija 1906.

Janko Leban.